

VYHNANSTVÍ A NÁVRAT

Izraelský lid ve vyhnanství

Judské království zasáhla vlna babylónských útočných nájezdů. Tehdy, ke konci roku 600 př. Kr., převzal po Asýrii nadvládu nad Středním východem mocensky se rozvíjející Babylón. Ninive, hlavní město Asýrie, padlo do rukou Babylóňanů v roce 612 př. Kr. a v r. 605 př. Kr. porazil vládce Nebúkadnesar (605-562 př. Kr.) také Egypt, největšího asyrského spojence. **Po svém návratu z válečného tažení proti Egyptu vtrhl Nebúkadnesar do Jeruzaléma, zmocnil se státní a chrámové pokladnice a odvedl s sebou určitý počet příslušníků nejlepších judských rodin, mezi nimiž se pravděpodobně nacházel také mladý Daniel.** Ten pak vykonával svou prorockou službu na babylónském i perském dvoře.

V roce 598 př. Kr. se musel Nebúkadnesar vrátit do Jeruzaléma, neboť mu judský král Jójakín odepřel poslušnost. **Král byl pak téměř s celou vládní třídou Judska (královská rodina, urozené osoby a mnoho řemeslníků) odveden do vyhnanství** (2 Kr 24,14-16). Tento lid tam pobýval v malých osadách (Ez 3,15; Ezd 2,59; Ezd 8,15-17; Neh 7,61) podél průplavu zvaného Kebar (srov. Ž 137), nedaleko Babylónu, který přiváděl vodu z Eufratu a sloužil k zavlažování polí.

Izraelští exulanti nebyli zotročeni, měli určitou autonomii, mohli se volně pohybovat, získávat půdu, stavět domy a komunikovat s rodnou zemí. „Starší“ se v židovských komunitách těšili jistě autoritě, přestože zůstávali podřízeni babylónskému zřízení.

Po prvních těžkých letech směli vlastnit domy a pozemky, věnovat se obchodu, a tak nemálo Izraelců dosáhlo vysoké ekonomické úrovně. Někteří si dokonce vydobyli významná postavení na královském dvoře, např. Ezdráš a Nehemjáš.

Vzhledem k tomu, že v této době propuklo v Jeruzalémě několik povstání, přišel Nebúkadnesar v roce 587 př. Kr. do města znovu, zničil chrám a srovnal Jeruzalém se zemí.

Tehdy se počet exulantů rozšířil o další vystěhovalce.

Život na venkově Židům umožnil **zachovat si své tradice, zejména díky některým prorokům, kteří v exulantech probouzelí náboženské vědomí a posilovali jejich víru.** Rozebírali s lidem všechny příčiny, jež vedly k jejich vyhnanství, vysvětlovali, proč je nutné zachovat věrnost Hospodinu, a hovořili o návratu do vlasti a obnově Izraele. Izrael tedy není opuštěn a nedojde k jeho vyhlazení!

Nejdůležitějším prorokem té doby byl Ezechiel, jenž byl odveden do vyhnanství už s první vlnou vystěhovalců.

EZECHIEL

Na březích Kebaru se dostalo Ezechielovi vidění, při němž si ho Bůh povolal do prorocké služby (srov. Ez 3,15). **To bylo v r. 593 př. Kr., pět let po první velké deportaci v r. 598 př. Kr. Podle Boží výzvy se Ezechiel bude muset stát strážcem lidu odvedeného do vyhnanství** (srov. Ez 3,17), **protože právě „pozůstatek“ tohoto lidu bude volán ke zbudování nového Izraele** (srov. Ez 11,14-17).

Ezechiel byl kněz stejně jako Jeremjáš a zdá se, že tuto službu skutečně zastával. Jeho prorocktí oplývají četnými odkazy na bohoslužbu. **Prorok Ezechiel myslí na budoucnost, na znovu-vybudování Izraele, na nový chrám, v němž budou opět probíhat bohoslužebné obřady ve vsí slávě,** i když nyní svoji kněžskou službu vykonávat nemůže, neboť se nachází ve vyhnanství. Bohoslužba totiž směla probíhat pouze v jediném jeruzalémském chrámu.

Ezechiel se usadil v blízkosti Tell-abíbu, kde se nacházela nejpočetnější hebrejská komunita. Zde začala **jeho prorocká služba, jež trvala 22 let** (od r. 593 do r. 571 př. Kr.).

Ve své knize nám Ezechiel vícekrát poskytl časové indikace, díky kterým se můžeme dopátrat konkrétních údajů o jeho prorocké službě.

Po pádu Jeruzaléma Ezechiel změnil tón i obsah svého prorockého poselství. Dříve pronášené výhrůžky a výtky byly nahrazeny útěchou a povzbuzením.

Prorok Ezechiel hojně užíval symbolů-symbolických skutků, jejichž prostřednictvím jednak upoutával pozornost lidu, jednak ohlašoval prorocká poselství. Kupříkladu po smrti své ženy byl vyzván Bohem, aby pro ni netruchlil, jak bylo zvykem. Symbolizoval tak to, co měl vytrpět lid, tzn. že kvůli svým čertným nepravostem lid nemohl truchlit, a to i přesto, že padl Jeruzalém a mnozí zemřeli v judské zemi (srov. Ez 24,15-27).

Tradice tvrdí, že Ezechiel zemřel v r. 571 př. Kr. rukou jakéhosi Hebrejce, jemuž vytkl odpadlictví od Boha Izraele.

Keko
EVANGELIZAČNÍ CENTRUM
PRO SLUŽBU NOVÉ EVANGELIZACE

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

Prorocká kniha je přehledně uspořádána, a proto v ní lze rozlišit nejméně šest částí.

1. Prorokovo vidění u příležitosti jeho povolání do prorocké služby popisuje 1.-3. kapitola. Jde o vidění ohnivého vozu a svitku, který má Ezechiel pozřít. Od této chvíle se stává strážcem a musí po svých bratrech požadovat věrnost smlouvě.

Obraz Pánova vozu měl lidu připomenout, že Bůh není vázán k určitému místu – Jeruzalému, ale že žije se svým lidem kdekoli, i v zemi jeho vyhnanství. Bůh Izraele nebyl poražen babylónskými bohy pro svou neschopnost zabránit deportaci svého lidu do exilu. Dopustil tuto porážku pro jeho hříchy. A skutečnost, že i ve vyhnanství Bůh povolává svého proroka, dokazuje, že na svůj lid nezapomněl a neopustil ho.

2. Ezechielova kázání z let 593-587 př. Kr. před pádem Jeruzaléma obsahuje 4.-24. kapitola. Jde o souhrn výtek za viny minulé i současné. K objasnění toho, jak závažná byla nevěrnost, jíž se lid dopustil, je použito několik **alegorických obrazů** – dějiny Izraele představuje nevděčná žena, která se zaprodává, historii Jeruzaléma a Samaří dvě smilné sestry. Často se vyskytuje postava nevěstky pro označení nevěry Izraele vůči manželské Boží lásce.

Právě v tomto období **Ezechiel ve vidění spatří znesvěcení chrámu. Bůh znehucen modlářským chováním opustí chrám i město.** „Hospodinova sláva“ opouští Jeruzalém a přestává být jeho ochranou (srov. Ez 8-11).

V 18. kapitole nacházíme poznámku, která v té době představuje určitou inovaci – osobní zodpovědnost před Bohem. Ezechiel jako první z proroků jasně prohlašuje, že každý sám zodpovídá za vlastní skutky. To se vymyká rozšířené představě o tom, že vina za hříchy přechází na následující generace. Tehdy nutnost obrácení nabývá hlubšího významu, protože se osobně týká každého jedince.

3. Výroky proti pronárodům (zvláště proti Egyptu a Týru) za jejich odmítavý postoj vůči Izraeli zahrnují kapitoly 25-32. Město Týr je přirovnáváno k prvnímu člověku, který vyšel z Božích rukou obdařený dary, ale zpyšněl a zapomněl na to, že je jen obyčejným tvorem.

4. Druhou etapu Ezechielovy prorocké činnosti, v níž mu zničení Jeruzaléma oznamuje jeden uprchlík, zachycuje 33. kapitola.

V této kapitole se **obnovuje prorocké povolání** jakožto znamení nového poselství, které Ezechiel bude muset hlásat, nikoliv už výhrůžky a výtky, nýbrž poselství plné útěchy a naděje.

5. V kapitolách 34-39 se popisuje nádherná budoucnost, kterou Bůh svému lidu chystá. Vystěhovalci čekali na brzké odvetné opatření proti Babylónu a jejich naděje se opírala o stabilitu chrámu a Jeruzaléma. Jejich definitivním zničením uvadla veškerá naděje, dokonce ani výzva k obrácení už neměla žádný smysl. Ezechiel hovoří o tom, že Bůh sám jako dobrý pastýř povede svůj lid, dokud nepošle **nového Davida, zaslíbeného Mesiáše** (srov. Ez 34). Toto obnovení bude výlučně Božím dílem, které se naplní v síle jeho příslibů a dobroty. **Proto Izrael obdrží nové srdce, už ne kamenné, ale srdce schopné vnímat Boží lásku** (srov. Ez 36). Takovou novou smlouvu předpověděl i prorok Jeremjáš. Kapitola 37 znovu dokládá toto proroctví obrazem údolí suchých kostí, které jsou oživeny Duchem Božím. **Stejně tak je ožívována naděje izraelského lidu a to, co se zdá být člověku nemožné, je u Boha možné.**

A dále **v kapitolách 38-39 najdeme eschatologickou zvěst, podle níž se proti novému Izraeli postaví síly zla vedené Gógem.** Podle apokalyptického literárního žánru jde o popis porážky Božích nepřátel a popis Božího lidu ještě před příchodem nového světa zachyceného v následujících kapitolách.

6. Závěrečné kapitoly 40-48 zaznamenávají poslední Ezechielovo významné vidění o novém Jeruzalému a znovuvybudovaném chrámu. Také Izrael bude opět sjednocen v místech, kam se navrátila „Hospodinova sláva“, a už jej nebudou tvořit dvě oddělená království, nýbrž dvanáct izraelských kmenů.

V tomto dokonalém popisu se Ezechiel soustřeďuje na uvádění detailů z kněžského prostředí (srov. Ez 47) – znamení nového světa a nového lidu proměněného Bohem.

Ezechiel představuje lidu dokonalé náboženství Izraele, v němž panuje jednota mezi vírou, láskou a bohoslužbou.

Ezechiel je prorok naděje. Přestože lidu připomíná jeho hříchy, vlévá mu současně důvěru v účast na nové budoucnosti stvořené Bohem, k níž jsme všichni povoláni skrze návrat k Bohu. Proto bude Bůh oslavován novou bohoslužbou, která se rodí z nového srdce.

DEUTERO-IZAJÁŠ

Po Ezechieli vystoupil další prorok, který zůstal v anonymitě a jehož kázání bylo zapsáno a přiřazeno jakožto pokračování knihy proroka Izajáše. Jde o kapitoly 40-55, zvané též „knihy útěchy“ dle úvodních slov 40. kapitoly.

Prorok bývá obvykle označován za Druhého Izajáše či Deutero-Izajáše.

Jeho poselství bylo určeno exulantům, a proto není možné, aby tato slova napsal prorok Izajáš, neboť ten žil v Judském království ještě za vlády Asyřanů.

V roce 561 př. Kr. Nebúkadnesarův nástupce propustil na svobodu krále Jójakína, který byl do vyhnanství odveden v roce 597 př. Kr., a povýšil ho do stavu královského hosta (srov. 2Kř 25,27nn), což ve vystěhovalcích vzbudilo naději na brzký návrat do vlasti. Roku 539 př. Kr. dobyl Babylón perský král Kýros Veliký. Prorok interpretuje události související s pádem Babylónu jako znamení blízkého osvobození Izraele. Bůh koná své dílo a povolává Kýra jako svůj nástroj, on je ten pomazaný, vyvolený, jehož prostřednictvím Bůh uskuteční své plány (srov. Iz 45,1). Nyní babylónští bohové prokazují svou neschopnost, neboť nic neznamenají (srov. Iz 44,9-20; 46,1-7). Proto je znovu potvrzena **absolutní vláda JHVH, pouze on je Bůh, a je tudíž počátkem všeho. Úryvek patří mezi první jasná vyjádření myšlenky absolutního monoteismu (víra v jediného Boha) – ostatní bohové nic nezmůžou, protože neexistují.** Snad i pro samotného proroka je Kýros očekávaným mesiášem, jenž naplní Boží přísliby. Deutero-Izajáš vyhnancům připomíná jejich „exodus“ – osvobození, neboť Bůh nyní uskuteční nové osvobození a znovu je přivede do země otců. Opakují se tak dějiny spásy, které potvrzují Boží přísliby. Ty se naplňují stejně tak, jako voda zavlažuje zemi a zúrodňuje ji, dřív než se vrátí do nebe (srov. Iz 55,10-11).

Osvobození a návrat jsou přirovnány ke stvoření a vyvedení z Egypta (srov. Iz 43,15-21; 49,8-13) a Bůh Izraele se stává **Stvořitelem, Spasitelem, Bohem smlouvy a zákona.** Je to Bůh, který v životě lidí koná své dílo a navzdory všemu uskutečňuje svůj plán.

Univerzální prorocké poselství útěchy překračuje hranice Izraele a je určeno všem národům. Ve Iz 40,5 je prezentován jeho význam: „I zjeví se Hospodinova sláva (sláva JHVH) a všechno tvorstvo společně spatří, že promluvila Hospodinova ústa.“ Ten se pak bude výslovně zdůrazňovat ve **čtyřech úryvcích zvaných „písně Služebníka JHVH“** (srov. Iz 42,1-7; 49,1-7; 50,4-9; 52,13-53,12), které hovoří o tajemné postavě zvané Služebník, pověřené prorockým posláním v Izraeli a u všech národů (srov. Iz 42,1-7), posláním, jež naplňuje s naprostou oddaností, ale s nepatrným úspěchem (srov. Iz 49,1-7; 50,4-9). Nevraživost vůči Služebníkovi přeroste až v nenávisť, na jejímž základě bude křivě obviněn a odsouzen k strašlivé a potupné smrti. Avšak právě díky tomuto utrpení, které přijal z Božích rukou a snášel s veškerou trpělivostí a pokorou za hříchy lidí, jim získá Boží odpuštění a spásu. **Služebník tedy dosáhne úspěchu přicházejícího skrze utrpení a tragickou smrt – vydal sám sebe v smírnou oběť, spravedlivý Služebník ospravedlní mnohé** (srov. Iz 52,13-53,12).

Prorok těmito obrazy vysvětluje, co to znamená dokonale přilnout k Boží vůli, a učí, že pravé osvobození a vykoupení znamená vysvobození od hříchu, a to se uskuteční skrze utrpení nevinného. Odchod z Egypta a nyní i z Babylónu jsou tak znamením pravého osvobození, k němuž má lid přilnout a které naplní Mesiáš, Služebník JHVH.

Ke zmiňovaným proroctvím se vrátí evangelia a v Ježíši spatřují jejich dokonalé naplnění. Právě skrze Ježíše, pravého služebníka JHVH, jsou všichni lidé spaseni. Deutero-Izajáše můžeme tedy definovat prorokem útěchy, protože právě on vystěhovalce utěšuje svými proroctvími, vidí návrat do zaslíbené země i blízkost osvobození týkajícího se všech lidí.

Vznik kněžské tradice a synagogy

Kněžská tradice má svůj původ ve shromažďování a kompilaci (dílo sestavené z jiných prací bez uvedení pramenů) veškerého náboženského materiálu kněžími v období vyhnanství. Ti usilovali o novou interpretaci historických událostí ve světle bolestné zkušenosti vyvolaného lidu ve vyhnanství.

A právě v tomto období vznikaly synagogy jakožto nová centra bohoslužby. V nich se uchovávaly živé tradice otců a víra v JHVH.

V exilu se lidu, jenž se nacházel daleko od vlasti a byl zbaven svého krále i chrámu, stala jakousi oporou právě kněžská třída a starší.

Nastaly obavy se zachováním materiálu z dob minulých a také se zaznamenáním nové zkušenosti spásy, kterou Izrael prožil v zemi svého vyhnanství uprostřed starověkých civilizací, které byly silně nábožensky založené. Aby Izrael nepodleh modloslužbě, musel se zamyslet nad svou historií, přimknout se k minulosti, v níž se mu zjevil JHVH.

Kněží tedy měli za úkol udržet živou víru, a proto „přepsali“ celé dějiny Izraele. Zrodila se tak kněžská tradice zahrnující celý Leviticus, část knihy Numeri a Exodu a některé epi-zody Genese.

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

Izrael v exilu cítil povinnost být národem svatým, tedy odloučeným od ostatních pronárodů. Právě zákon svatosti (srov. Lv 17-26) je pravděpodobně tím pravým jádrem díla kněžské tradice.

Kněžská tradice pohlíží na dějiny Izraele z hlediska Boží svatosti a Boží slávy, jež se má projevit zvláště při bohoslužbě, jejímiž služebníky jsou kněží.

Bůh do historie zasahoval na základě smluv, kterými svůj lid posvěcoval a postupně mu předával své předpisy a ustanovení.

Tato tradice rozlišuje čtyři historické epochy – stvoření světa a člověka (srov. Gn 1,1-2,4a); smlouvu Boha s celým lidstvem, jež zastupuje Noe (srov. Gn 9,8-17); smlouvu s patriarchy (srov. Gn 17); smlouvu na Sínaji (srov. Ex 19,3-8).

Dějiny spásy jsou tedy pojaty jakožto jeden jediný plán smluv – Bůh svým stvořením nabízí své přátelství-smlouvu člověku, na niž musí člověk odpovídat svatým chováním, vyjádřeným především bohoslužbou, obřadní čistotou a čistotou srdce.

Celý život se tudíž stává liturgickou službou Bohu, který je přítomen ve všech oblastech života člověka, ve všech jeho dimenzích i těch mimokultovních.

Autoři kněžské tradice se následně podíleli též na definitivním sepsání Pentateuchu.

Během vyhnanství pravděpodobně vznikla synagoga, instituce velmi významná, jež zaujímá i v dnešní židovské víře ústřední postavení.

Slovo „synagoga“ označuje shromáždění, de facto místo, na němž se schází židovská pospolitost ke čtení a výkladu Písma, ke společné modlitbě, studiu a vzdělávání.

Nejedná se o místo posvátné v pravém slova smyslu, a proto synagogu nespravovali kněží, ale starší, a zodpovědnost za ni přebíral tzv. představený synagogy.

Zde se o sobotách a ve sváteční dny konala liturgie, kterou bychom mohli nazvat bohoslužbou Slova.

Zpočátku pravděpodobně šlo o prostá shromáždění, která se konala po domech, až později vznikla samostatná budova, v níž se uchovávala svatá Písma.

Časem si každá vesnice postavila vlastní synagogu či více synagog podle počtu účastníků. Postupné rozšiřování synagog umožnilo užívání slova synagoga jakožto synonyma židovského náboženství (*judaismu*).

Synagoga se tedy stala i pro křesťanství důležitým výchozím bodem, nejen proto, že se křesťanská víra zrodila z víry židovské, ale i proto, že v křesťanské bohoslužbě zůstaly zachovány základní rysy židovské bohoslužby.

Návrat židovského národa z exilu

Když v roce 539 př. Kr. dobyl Kýros Babylón, zahájil svou vládu kromě jiného i tím, že umožnil národům deportovaným Babylónany, aby se navrátili do rodné země. První exulanti se začali do Judska vracet v roce 538 př. Kr., ne však všichni.

Někteří zůstali, neboť s velkou pravděpodobností nabyli v Babylónu značného dědičného majetku, usadili se a již nepocítovali nutnost vracet se do Izraele.

Zpáteční cesta probíhala v několika vlnách a po skupinách v časovém horizontu několika desítek let. Navrátilci nicméně nadále udržovali úzký kontakt s těmi, kdo zůstali v Babylónu.

Chronologie uváděná v knihách Ezdráš a Nehemjáš dokládá, že první exulanti se vydali na cestu do vlasti ihned **po vydání Kýrova dekretu (ediktu) v r. 538 př. Kr. a v roce 520 př. Kr. se vrátila další skupina v čele se Zerobábelem (Zorubábelem).**

V roce 515 př. Kr. byl pak posvěcen nově zbudovaný chrám, v r. 458 př. Kr. přišel do Jeruzaléma naplnit své poslání Ezdráš a v roce 445 př. Kr. a znovu asi kolem roku 432 př. Kr. Nehemjáš.

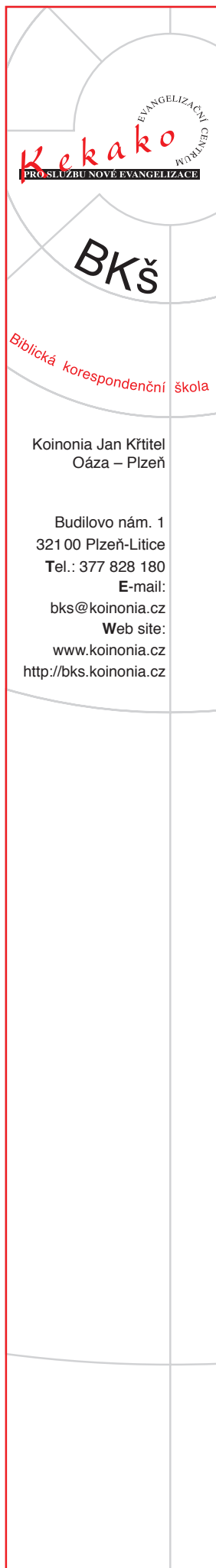
KNIHY KRONIK

(Letopisů, Paralipomenon)

Tyto dvě knihy vznikly v období po exilu, tedy po návratu a v době obnovy z toho důvodu, aby probudily v lidu naději na obnovení Izraele, ačkoliv se národ v započatém díle musel potýkat s mnoha těžkostmi.

Dvě knihy Kronik tvoří jediné dílo paralelní s Knihami Samuelovými a Královskými, aniž by je přitom kopírovaly.

A skutečně knihy Kronik líčí příběhy, které se nenacházejí ve výše citovaných knihách. To vedlo k domněnce, že se jedná o jakýsi dodatek, a proto obdržely název Paralipomenon, tj. knihy příběhů opomenutých v Knihách Samuelových a Královských (*z řec. para = kromě, mimo; leipó = zanechávám, opomím*).

Ve skutečnosti neměly být doplňkem, měly nabídnout panoramatický pohled na Boží království na zemi od stvoření až do konce babylónského vyhnanství.

Dílo dělíme na čtyři části: 1Pa 1-9; 1Pa 10-29; 2Pa 1-9; 2Pa 10-36.

1. V prvních devíti kapitolách se seznamujeme s **rodopisy, které ukazují na trvalý vztah Boha ke svému lidu.** Začínají u Adama a pokračují až po rod Davidův. Podávají výčet všech dvanácti izraelských kmenů.

2. Saulovu smrt zachycuje desátá kapitola, zbývající kapitoly pak vypovídají o Davidově království. Nejsou připomínány Davidovy viny ani rodinné tragédie, **pozornost se soustřeďuje na osobu samotného Davida, krále z Boží vůle, jemuž Hospodin pro jeho potomstvo přislíbil věčný trůn.**

Právě zde odhalujeme, co má autor v úmyslu – oživit ideál lidu, jenž je oddán bohoslužbě a středem jeho života je chrám.

Musí to být lid, jenž si uchovává pevnou naději v příchod mesiáše, neboť z Davidova rodu vzejde slíbený potomek, který usedne na královský trůn.

3. Zde je zmínka o Šalomounovi, který zrealizoval plány svého otce Davida, zvláště pak stavbu chrámu. Šalomounovy viny autora nezajímaly a zůstávají zamlčeny.

4. Tyto kapitoly stručně hovoří o davidovské dynastii, zatímco o Severním království se vůbec nezmiňují, neboť se odloučilo od Davidovy dynastie jakožto jediné nositelky příslibů, rovněž tak i od pravé bohoslužby v jediném chrámu. Zvláštní pozornost je věnována králům Jóšijášovi a Chizkijášovi, kteří byli zbožnější a vzali si nutnost bohoslužby k srdci.

Nicméně David zůstává nadále vzorem krále, s nímž jsou všichni ostatní králové neustále srovnáváni.

Závěr knihy uvádí edikt osvobození z exilu, vydaného Kýrem, králem perským.

Týmž dokumentem začíná také kniha Ezdráš-Nehemjáš, jež je vlastně chronologickým pokračováním Kronik.

Knihy Kronik jsou výzvou, aby se lid navrátil k tomu nejdrahocennějšímu, co mu po všech neštěstích zůstalo z minulosti: k víře v jediného pravého Boha, a tudíž k naději při čekání na mesiáše. Izrael nezůstal osamocen, a proto se naplní všechny přísliby dané Davidovi. Tím neočekávanějším příslibem je příchod mesiáše. V knihách Kronik je veškerá minulost i budoucnost dějin spásy soustředěna do osoby Davida a vyjádřena v liturgické bohoslužbě.

EZDRÁŠ A NEHEMJÁŠ

Knihy Ezdráš a Nehemjáš vypravují o dlouhém a namáhavém díle nového občanského a náboženského uspořádání Židů, kteří se navrátili z exilu.

Vyprávění vždy nerespektují historickou časovou posloupnost, **jejich uspořádání však sleduje jednotlivé aspekty obnovy – bohoslužbu, náboženský a společenský život.**

Ezdráš a Nehemjáš jsou osobnosti, které se ve 2. pol. 5. stol. před Kristem zasadily o obrodu židovského národa.

Ezdráš byl písařem (znalcem zákona) jednak proto, že byl v podstatě ministrem spravujícím židovské záležitosti na perském dvoře, a také proto, že dokázal číst, překládat a vysvětlovat zákon izraelskému lidu. Ezdráš začal s touto plodnou činností v poexilovém období a tuto aktivitu v dalších letech zdárně rozvíjel.

Nehemjáš zastával úřad číšníka perského krále Artaxerxe, jenž ho jmenoval místodržitelem Judska.

Oba pracovali na realizaci téhož díla – na obnově židovského národa ve všech aspektech. Obě dvě knihy můžeme tedy analyzovat podle etap, v nichž obroda probíhala – obnovení kultu (srov. Ezd 1-6), náboženská obnova (srov. Ezd 7-10) a obnova společnosti (srov. Neh 1-13).

Tyto dvě knihy jsou důležité proto, že se jako jediné zmiňují o Izraeli v období mezi exilem a dobou Makabejských (2. stol. př. Kr.), a také proto, že obsahují záznamy pamětí obou pisatelů. Řada skutečností je opravdu uváděna v první osobě.

Mnohé těžkosti, jež provázely realizaci díla obnovy, jasně nasvědčovaly tomu, že Izrael

zůstává i nadále lidem Božím a že se Boží plány naplňují navzdory všemu ostatnímu. Proto Izrael mohl žít jako lid smlouvy a nezanikl, byť byl zbaven politické nezávislosti.

Ještě před samotným Ezdrášem se autor stejnojmenné knihy zmiňuje o tom, co vykonali první navrátilci pod vedením Šéšbasara, judského místodržitele, velekněze Jéšuy a Zerubá-bela, knížete pocházejícího z davidovské dynastie.

Jejich první starostí po návratu bylo opětovné zavedení bohoslužby. Povzbuzení prorokem Ageem se ihned pustili do rekonstrukce chrámu, kterou dokončili v roce 515 před Kristem.

Lidé navrátilci se z exilu byli pozůstatkem izraelského národa, jemuž se ve vyhnanství dostalo ponaučení, jaké hořké chvíle jej čekají, opustí-li Boha, a který se stal svědkem naplnění slov proroků o záhubě a osvobození.

Proto prvním počinem v tomto díle bylo právě obnovení kultu a výstavba chrámu.

Obnovení kultu (srov. Ezd 1-6)

První kapitoly knihy Ezdráš vyprávějí o znovuvybudování oltáře a chrámu a o opětovném přinášení obětí.

Budování oltáře šlo snadno a rychle, a tak se na podzim toho roku, kdy se první exulanti vrátili do vlasti, mohl slavit svátek stánků. Na tomto oltáři, který stál pod širým nebem před chrámovým průčelím, se přinášely oběti.

Budování chrámu provázelo mnoho těžkostí, protože mu bránili Samařané, kteří obývali oblast původního Severního království zničeného v r. 722 př. Kr. Asyřany. Podle Samaritánů se autonomní židovská pospolitost mohla stát příčinou ochuzení Samařů, a proto se všemožně snažili plán obnovy překazít.

Je třeba zdůraznit, že Samařané byli jakýmsi smíšeným národem, který tvořili židé a pohané praktikující jakési hybridní náboženství. Jejich původ spadá až do období asyrského vpádu. Tehdy byly nežidovské národy násilně usazeny v samařských městech, „katechizovány“ židovskými kněžími, které k nim poslali panovníci, v jejichž područí se právě nacházely. Výsledkem byl náboženský a rasový synkretismus (srov. 2 Kr 17,24-41).

V Ezd 4,6-23 nacházíme dva dopisy, které dokumentují nevrzlivost Samaritánů, kteří se po výstavbě chrámu snažili zmařit rekonstrukci městských hradeb.

Nyní židé nicméně stavbu chrámu dokončili, a po sedmdesáti letech odluky mohla být tudíž obnovena bohoslužba.

V souvislosti s tímto prvním dílem obnovy jsou vždy společně uváděni velekněz Jéšua a Zerubábel, kníže z rodu Davidova, a vystupují jako ti, kdo nesou za lid zodpovědnost. **Právě v této první fázi podpořili obnovu svým působením tito proroci: Trito-Izajáš (Iz 56-66), Ageus a Zacharjáš.**

Obnova náboženského života (srov. Ezd 7-10)

Sedmá kapitola nám podává zprávu o Ezdrášovi. Ezdráš byl kněz, který se oddal studiu Písma a učil lid. Znali ho a ctili na perském dvoře, a tak mohl zorganizovat návrat jedné skupiny exulantů. **On sám přišel do Jeruzaléma, aby odevzdal dary od krále určené pro chrám s průvodním listem a aby dohlížel na zachovávání Mojžíšova zákona (srov. Ezd 7,6-28).**

Pro perskou politiku bylo respektování autonomie a místních zvyků zárukou udržení stability a zachování míru v celé říši.

Po svém příchodu do Jeruzaléma si Ezdráš uvědomil, že překážku v obnově náboženského života tvoří **smíšená manželství**, tzn. manželské svazky Židů s ženami jiných národů. Takové svazky byly v Izraeli zakázány, protože ženy pak měly na své muže neblahý vliv.

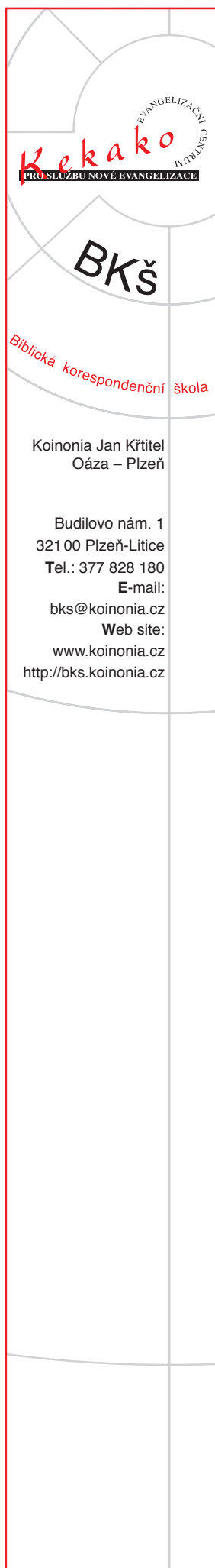
Ezdrášovi se díky svému postavení a zvláštním pravomocem od krále podařilo zapudit ženy cizinky a poslat je zpět k národům, z nichž pocházely.

Izrael musel zůstat národem svatým, tj. odloučeným od ostatních, aby se tak vyhnul porušování čistoty víry.

Obnova společnosti (srov. Neh 1-13)

Knihy Nehemjáš popisuje skutky hebrejského laika, které vykonal ku prospěchu svých soukmenovců. Nehemjáš zastával úřad číšníka na dvoře krále Artaxerxe.

Zarmoucen zprávami o bídě, v níž se ocitl jeho lid v Jeruzalémě, požádal krále o svolení, aby se mohl odebrat do Jeruzaléma s **doporučujícími listy a znovu vybudovat svaté město a jeho hradby nezbytné k zajištění bezpečí obyvatel (srov. Neh 2,7-9).** Brzy nato byl jmenován místodržitelem Judska (srov. Neh 5,14).

Nehemjáš obyvatelstvu dodal sebevědomí, zorganizoval práce na rekonstrukci města a obnově společenského života takovým způsobem, že během krátké doby byly znovu zbudovány hradby (srov. Neh 3).

Tyto práce probíhaly ve stavu „branné pohotovosti“, neboť sousední obyvatelstvo vypravilo nepřátelské tažení s cílem přerušit probíhající práce. Lidé proto byli při práci dnem i nocí ozbrojeni (srov. Neh 4).

Ve dvanácté kapitole čteme o ukončení výstavby hradeb a jejich posvěcení.

Nehemjáš se kromě těchto veřejných prací staral o to, aby lidu ulehčil v jeho chudobě a bídě. Mnozí byli totiž zadlužení a kvůli vysokým úrokům už nebyli schopni dluhy splácet. Mnoho Židů proto bylo nuceno prodat vlastní syny a dcery do otroctví, dát do zástavy či prodat pozemky a domy několika málo věřitelům. Nehemjáš zakročil svým příkladem štědrosti (srov. Neh 5). Lid jeho činy povzbudily, uvolnily vnitřní napětí a navenek přinesly jistotu. Ezdráš uspořádal slavnostní, veřejnou četbu Mojžíšova zákona, při níž lid vyzná svoje hříchy a zaváže se k věrnému dodržování tohoto zákona. Tak byla slavena slavnost stánků (srov. Neh 8-10).

Aby Nehemjáš zdůraznil význam a moc Jeruzaléma, pozval další Židy, aby přebývali uvnitř svatého města a uložil placení daně pro chrám k zajištění pravidelné náboženské služby.

Když naplnil své poslání, vrátil se Nehemjáš po dvanácti letech na perský dvůr, ale krátce poté se opět objevuje v Jeruzalémě (srov. Neh 13), aby tak zabránil dalším zlořádům. Nehemjáš umírá v Jeruzalémě uprostřed svého lidu, zanechávaje po sobě příklad víry a houževnatosti.

Proroci poexilního období

Po svém návratu z exilu Židé narazili na mnoho těžkostí i na opozici, a to bylo hlavní příčinou, proč ochladl jejich zápal, který v nich ve vyhnanství vzbudili proroci svými poselstvími útěchy. **Bylo v zájmu obnovy, aby další proroci znovu zapálili už vyhaslý oheň nadšení. V tomto období působili: Trito-Izajáš (Iz 56-66), Ageus, Zacharjáš, Jonáš, Jóel, Abdijáš, Malachiáš.**

TRITO-IZAJÁŠ

(Iz 56-66)

Trito-Izajáš či Třetí Izajáš je anonymní autor posledních jedenácti kapitol knihy proroka Izajáše.

Jeho kázání vznikají na pozadí prvního období nového budování chrámu. Přestože volá po obrácení srdce a vnitřním, opravdovém prožívání bohoslužby (srov. Iz 56-59), svým kázáním **podněcuje nadšení pro nový, právě rekonstruovaný Jeruzalém.** Při opěvování Jeruzaléma a hory Sijónu, kde budou přijaty všechny národy a kam přinesou svá bohatství (srov. Iz 60-62), používá básnických obrátů. Zde můžeme zaznamenat **univerzální otevřenost k lidem všech národů – všichni jsou povoláni k přijetí smlouvy.**

Tyto prorocké zvěsti jsou v rozporu s historickou realitou, **prorocké vize však překračují vymezené hranice a ohlašují, že pro „chudé JHVH“, kteří věří Božím příslibům, přijde člověk Bohem poslaný, aby utěšoval, uzdravoval, osvobozoval a nastolil Boží království na zemi (srov. Iz 61).**

Jádrem prorockého poselství zůstává Jeruzalém, svaté město, eschatologické znamení místa, kde se shromáždí všechny národy k definitivnímu setkání s Bohem; neboť právě v tomto městě našel Bůh zalíbení. Proto je Jeruzalém přirovnán k nevěstě, již JHVH s radostí miluje. Kniha proroka Izajáše končí eschatologickou zvěstí o tom, že Bůh **stvoří nové nebe a novou zemi a všichni se znovu sejdou na svaté hoře v Jeruzalémě.**

Ježíš použil text 61. kapitoly Izajáše, aby definoval své poslání – on je Bohem poslaný a s ním přichází doba útěchy, mesiánská doba (srov. L 4,16-21).

AGEUS

Ageus prorokoval od srpna do prosince roku 520 př. Kr.

Ještě asi dvacet let po návratu prvních exulantů v r. 538 př. Kr. nedošlo k zahájení prací na stavbě chrámu. Situace navrátilců byla skutečně zoufalá a značně nejistá, protože náhle museli řešit rozličné ekonomické a politické problémy.

Proto Ageus vybízí Izraelce ke stavbě chrámu. Uskutečnění tohoto díla totiž předkládá jako podmínku pro příchod JHVH a s ním i počátku eschatologické éry.

Ve čtyřech krátkých promluvách prorok dochází k příčině bídy obyvatelstva, kterou je neexistence požadovaného chrámu. Vždyť ho bylo zapotřebí Izraelitům, nikoli Bohu. Chrám

byl znamením Boží přítomnosti uprostřed lidu, tudíž i jednotícím faktorem pro všechny židy včetně těch, kteří žili ještě v diaspoře.

Na tato kázání pozitivně zareagoval velekněz Jóšua a kníže Zerubábel bezprostředním zahájením prací na rekonstrukci chrámu.

ZACHARJÁŠ

Zacharjáš působil ve stejném období jako Ageus, přesněji řečeno asi dva měsíce poté, co Ageus začal prorokovat.

I Zacharjáš trápila situace vzniklá v souvislosti se stavbou chrámu.

První část knihy (Za 1-8) začíná řadou vidění popsaných v prvních šesti kapitolách. V nich Zacharjáš považuje **velekněze Jóšua a davidovského knížete Zerubábelu za dva hlavní autory díla obnovy.** Oba se tak stávají znamením mesiáše. **Jóšua reprezentuje kněžský aspekt mesiáše, zatímco Zerubábel královskou důstojnost „výhonku“.** Jsou těmi „dvěma pomazanými“, kteří budou vládnout zemi v dokonalém souladu. Takto prorok propojuje starou představu o královské důstojnosti mesiáše s požadavky proroka Ezechiela na jeho kněžské vlastnosti.

Pro Zacharjáša je **mesiáš „Výhonkem“** (srov. Za 3,8; 6,12). Takto se vlastně odvolává na prorocství z Izajáše 11. Podle Zacharjáša však bude **mírný** a bude vládnout nikoliv silou, ale Duchem Božím.

Druhá část knihy (Za 9-14) hovoří o špatných pastýřích Izraele, jak už předtím učinili proroci Jeremjáš a Ezechiel. Domníváme se proto, že čas, kdy působili Jóšua a Zerubábel, už patrně pominul a s největší pravděpodobností se nacházíme v období po 4. stol. před Kristem.

V těchto kapitolách se vyskytují dvě zpodobnění Mesiáše, na něž se pak odvolává Nový zákon – **pokorný Mesiáš** jedoucí na oslu vstupuje do města Jeruzaléma (srov. Za 9-11) a **Mesiáš probodený,** k němuž se obyvatelé Jeruzaléma obracejí v slzách a hořce lkají, stejně jako se nařiká nad smrtí prvorozeného (srov. Za 12-14).

Knihy končí vizí **Jeruzaléma, jenž se stává centrem pro všechny národy,** které uznávají Boha Izraele za pravého Boha.

JONÁŠ

Knihy Jonáš vypráví příběh proroka, jemuž bylo svěřeno poslání, kterému se však postavil na odpor. Bůh ho donutil a prorok musel nepřátelskému městu Ninive oznámit, že ho stihne trest. Jonášovo kázání dosáhlo úspěchu, město se obrátilo a rozhněvaný prorok si proto před Bohem naříká.

V tomto příběhu se objevuje univerzální otevřenost Božího milosrdenství vůči všem, kdo se obracejí. Židovské komunitě po exilu hrozilo nebezpečí, že se uzavře do sebe, a proto autor knihy poukazuje na to, že Boží láska je určena všem, nejen izraelskému lidu. Bůh žádnému národu nestraní, všichni jsou tedy povoláni ke spáse, a to včetně nepřátel vyvoleného lidu. **Izrael je nástrojem, jehož Bůh používá k tomu, aby přinesl spásu a pravé světlo všem národům, z nichž Izrael je prvním obdarovaným.**

Vyprávění oplývá bohatstvím neobyčejných až fantastických a humorných detailů, které ho oživují a činí jej zajímavějším, a tak adresátům jasněji vštěpují smysl daného poselství. **Spis sleduje didaktické, nikoliv historické cíle. Vznikl pravděpodobně po vyhnanství a jeho autor si zvolil za ústřední postavu proroka Jonáše, který žil v 8. stol. př. Kr. za izraelského krále Jarobeáma II., o němž máme zprávu ve 2Kr 14,25.** Knihy neobsahuje žádné proroctví, ale pouze vyprávění o životních osudech proroka.

Autor chtěl zdůraznit **univerzální otevřenost spásy a význam obrácení jakožto podmínky pro život v požehnání, překonávající všechny národnostní bariéry.** Pokračuje tak univerzální poselství, jež bylo předpovězeno v příslibech daných Abrahamovi v Gn 12 – skrze něho požehnání přechází na všechny pronárody.

JÓEL

Knihy proroka Jóela byla sepsána po exilu a dělí se na dvě části.

První dvě kapitoly důrazně vyzývají u příležitosti devastujícího vpádu kobytek **k obrácení skrze modlitbu a pokání,** k návratu k Pánu celým srdcem, neboť Hospodin je dobrotivý a milostivý. Plodem tohoto návratu je, že se lidu dostane Boží odpovědi – Hospodin mu dá plod země.

Kerkako
EVANGELIZAČNÍ CENTRUM
PRO SLUŽBU NOVÉ EVANGELIZACE

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

Druhá část knihy (Jl 3-4) hovoří apokalyptickým způsobem o soudu nad pronárody a konečném vítězství JHVH a Izraele. Den Páně je charakterizován vyjitím Ducha na každého, ne pouze na malý počet vyvolených (srov. Jl 3,1-5). K tomuto proroctví se vrací Petr ve 2. kapitole Skutků, když objasňuje význam letnic.

Kniha končí posledním soudem v dolině Jóšafat (jde o symbolické pojmenování, jež znamená „Bůh soudí“), která je totožná s údolím mezi Jeruzalémem a Olivovou horou.

Jóel je prorokem pokání, Ducha, ale též dne Páně, tj. zásahu Boha, jenž rozhoduje o údělu všech národů včetně Izraele. Právě v tomto kontextu nachází své místo mesiánská doba, která pro Petra začíná dnem letnic.

ABDIJÁŠ

Jde o nejkratší knihu Starého zákona (21 veršů) sepsanou asi v 6. století před Kristem.

Abdijáš předpovídá Boží pomstu na Edómu, což byla oblast na jih od Judska a Mrtvého moře, osídlená potomky Ezauovými. Ti se v roce 587 př. Kr. radovali z pádu Judska a napadení využili k plenění a ke kupování svých hebrejských bratří jako otroků od Babylóňanů. Proto v den Páně neujde Edóm trestu za své jednání, zatímco Jeruzalém bude vyvýšen a dostane se mu zadostiučinění.

MALACHIÁŠ

Malachiáš uzavírá seznam proroků a tvoří pojítko s Novým zákonem. Hovoří totiž o **poslu, který předchází Mesiáši (srov. Mal 3,1.23-24)**. Evangelisté v něm spatřují Jana Křtitele. On je vskutku tím Eliášem, jenž se vrací a na něj odkáže i Ježíš, když bude mluvit o Janu Křtiteli (srov. Mt 11,14; 17,10-13; Mk 9,11-13; L 1,17). Samotné jméno Malachiáš znamená „můj posel“.

Knihu tvoří úryvky sestavené týměž způsobem – na prorokovo tvrzení odpovídá lid nebo kněží, a vytvářejí tak jednotnou řeč, v níž se střídají hrozby s přísliby.

Hlavní témata jsou dvě – kultovní viny kněží a lidu a pohoršení nad smíšenými manželstvími. Proto prorok ohlásil den Hospodinův, v němž budou všichni očistěni a spravedliví vyvýšeni.

Díky tematickému obsahu lze stanovit pravděpodobné **datum sepsání knihy** – poté, co byla znovu zavedena bohoslužba v zrekonstruovaném chrámu (515 př. Kr.), ale ještě před tím, než byl za Nehemjáše vyhlášen zákaz smíšených manželství (445 př. Kr.).

Proroci a mesianismus

Proroci náleželi k těm, kdož udržovali živou mesiánskou naději, tzn. naplnění Božího příslibu, že jeden z potomků Davidova domu bude nad Izraelem kralovat na věky.

Mesiáš znamená „Poslaný“, „Pomazaný“ (tzn. „Kristus“), skrze něhož se mělo uskutečnit Boží království.

V průběhu dějin prodělalo mesiánské očekávání rozličné změny, a to do té míry, že v Ježíšově době každá partikulární tradice čekala na jiného mesiáše.

Ve **2 S 7** nacházíme Nátanovo proroctví, které mesiánskému očekávání dává konkrétní podobu – z Davidova potomstva vzejde mesiáš, jenž se posadí na královský trůn. **Jde o královský mesianismus.**

V důsledku neúspěchů potomků Davidova domu se pozornost soustředí na budoucího mesiáše, na **mesiáše ideálního**, opět z davidovské dynastie, jenž zachrání Izrael a jemuž budou připisovány jen ty nejlepší atributy (*vlastnosti*). **Osobu budoucího mesiáše popíší především proroci Izajáš, Micheáš a Jeremjáš.**

Tyto naděje budou přežívat i během hořké zkušenosti se zničením Jeruzaléma a v období vyhnanství. Kromě krátké „vsuvky“, spjaté s osobou davidovského vladaře Zerubábel a s proroky Ageem a Zacharjášem, byl královský mesianismus odsunut do pozadí. Na trůn skutečně neusedl nikdo z Davidových potomků a Izrael upadl pod cizí nadvládu.

Proto už **Ezechiel** nečeká na mesiáše jakožto mocného krále, ale na **davidovského vladaře s vlastnostmi prostředníka a pastýře**. Rovněž Zacharjáš, i když si uchovává ideu královské důstojnosti, představuje mesiáše jako mírného a tichého krále.

Deutero-Izajáš vidí mesiáše v Kýrovi, králi Persie, nástroji vyvolenému k osvobození svého lidu. A i on podává jinou charakteristiku mesiáše ve známých „písničkách služebníka JHVH“. Mluví o něm jako o učiteli (*mistru*) a světle národů, jenž odvržen svými vlastními, přinese spásu všem obětovaným vlastního života.

Jako poslední se o mesiáši zmiňuje **Daniel. Ten hovoří o Synu člověka**, jenž přichází v oblacích a přijímá od Boha království bez konce.

Všechny tyto komponenty společně „přežívaly“ a v Ježíšově době bylo očekávání královského mesiáše velmi rozšířené. Avšak někde se čekalo na mesiáše s kněžskými vlastnostmi, a ještě jinde na mesiáše transcendentního.

Křesťanská komunita přisuzovala Ježíši následující aspekty: Izajášův a Micheášův potomek Davidův, Immanuel narozený v Betlémě, tichý král Zacharjášův, trpící služebník Deutero-Izajáše, Danielův Syn člověka nebeského původu.

Ježíš bude Mesiášem s královskou důstojností, Mesiášem s kněžskými charakteristikami i Mesiášem transcendentním, Mesiášem, který nejen naplnil proroctví, ale také je překonal. Křesťanský mesianismus totiž skutečně zakládá svou typickou originalitu na osobě, životě a hlásání samotného Ježíše.

Můžeme říci, že proroci Izrael vždy doprovázeli na jeho cestě, povzbuzovali ho a svými prorockými poselstvími vedli k naplnění Božího plánu a k věrnosti smlouvě s nadějí na příchod mesiáše.

Před vyhnanstvím bylo nejužívanější slovo proroků „trest“, v období vyhnanství ho nahradilo slovo „útěcha“ a v poexilní době pojem „obnovení“.

ÚKOLY

1. Ke každému období (předexilní, exil, poexilní) vyberte jednu citaci z prorockých knih, která poukazuje na typickou charakteristiku dané epochy.
2. Vyhledejte tři citace (*citace vypisujte celé*) poukazující na vývoj v očekávání mesiáše (viz odstavec „Proroci a mesianismus“ – mesiáš-král, mesiáš-kněž...).
3. Snažte se jednou větou definovat osobu každého proroka probraného v této a v předchozí lekci a doložte příslušnou citací (*citace vypisujte celé*).